Mi motiválja a fiatalok dohányzását és alkoholfogyasztását?

Magatartás-epidemiológiai elemzés

Pikó Bettina dr.¹ ■ Varga Szabolcs²

¹Szegedi Tudományegyetem, Általános Orvostudományi Kar, Magatartástudományi Intézet, Szeged

²Semmelweis Egyetem, Mentális Egészségtudományok Doktori Iskola, Budapest

Bevezetés: A serdülőkor a káros szenvedélyt okozó szerek kipróbálásának időszaka. A prevencióhoz segítséget nyújthat a fiatalok motivációinak ismerete. **Célkitűzés:** A szerzők középiskolás fiatalok dohányzással és alkoholfogyasztással kapcsolatos motivációinak vizsgálatát tűzték ki célul. **Módszer:** Kérdőíves adatfelvételre Debrecenben négy középiskola tanulójának bevonásával került sor (n = 501; életkor: 14–22 év között; átlagéletkor 16,4 év; 34% fiú és 66% lány). A leíró statisztikán túl logisztikus regresszióelemzéssel állapították meg a szerfogyasztás és a motivációk közötti összefüggéseket jelző esélyhányadosokat. **Eredmények:** Nemenként alig, szerfogyasztási státusz szerint viszont jelentős különbségek voltak a motivációs struktúrában. Az alkoholfogyasztás esetében a társas motiváció bizonyult prediktornak. A cigaretta esetében azonban nemcsak a társas hatások szerepe igazolódott, hanem az unaloműzés és az érzelmi reguláció (coping) jelentősége is. **Következtetések:** Az eredmények azt sugallják, hogy a fiatalok társas környezetben, kortársaik hatására kezdenek el cigarettázni és alkoholt fogyasztani. A prevenciós stratégiáknak ezért elsősorban a szociális készségek fejlesztésére kell épülniük. *Orv. Hetil., 2014, 155(3), 100–105.*

Kulcsszavak: serdülőkor, szerfogyasztás, dohányzás, alkoholfogyasztás, motivációk, társas hatások, magatartás-epidemiológia

What motivates smoking and alcohol drinking of young people?

A behavioural epidemiologic study

Introduction: Adolescence is a life period of trying harmful habits. It is helpful for prevention to map youth's motivations. **Aim:** The main goal of the present study was to investigate high school students' motivations related to alcohol and cigarette use. **Method:** A questionnaire survey was performed in Debrecen including students from four high schools (n = 501; age range, between 14 and 22 years; mean age, 16.4 years; 34% boys and 66% girls). Beyond descriptive statistics, logistic regression analysis was used to detect odds ratios explaining relationships between substance use and motivations. **Results:** Besides a slight difference in gender, there were significant differences by substance user status in the structure of motivations. In case of alcohol use, social motivation proved to be a predictor. In case of cigarette smoking, besides social motivation, boredom relief and affect regulation (coping) were also significant. **Conclusions:** These data suggest that young people start to smoke cigarette and drink alcohol in social situations due to peer pressure. Therefore, prevention strategies should be built on social skills training.

Keywords: adolescence, substance use, smoking, drinking, motivations, social influences, behavioural epidemiology

Pikó, B., Varga, Sz. [What motivates smoking and alcohol drinking of young people? A behavioural epidemiologic study]. *Orv. Hetil., 2014, 155(3), 100–105.*

(Beérkezett: 2013. november 12.; elfogadva: 2013. november 28.)

Az életmódbeli tényezők, többek között a dohányzás és az alkoholfogyasztás, az első helyen szerepelnek az egészségi állapotot befolyásoló kockázati tényezők között [1]. A serdülőkor a káros szenvedélyt okozó szerek kipróbálásának időszaka, azonban nem mindegy, hogy az ún. experimentális szerfogyasztás átmegy-e valódi függőségbe, hiszen minél korábbi a rendszeres szerfogyasztás kialakulása, annál nagyobb a valószínűség a szokás fennmaradására, és súlyos addikció, valamint betegségek előfordulására [2]. A megelőzéshez nagy segítséget nyújthat a motivációk ismerete, azaz annak vizsgálata, hogy mi motiválja a fiatalokat a dohányzásra és alkoholfogyasztásra. Annak ellenére, hogy a fiatalok problémaviselkedésében a szerfogyasztási típusok gyakran halmozódnak [3], az egyes kémiai addikciók motivációs struktúrájában jelentős eltérések lehetnek, hiszen például az alkoholfogyasztás motivációja más lehet, mint a dohányzásé vagy az illegális drogfogyasztásé [4, 5].

A motivációs struktúrát elemző korai kutatások arról számoltak be, hogy a legtöbb esetben multidimenzionális jelenségről van szó, amelyben a társas hatások mellett igen gyakran megjelenhet az érzelmi reguláció (coping), az énmegerősítés vagy akár az unaloműzés is [6, 7]. Az érzelmi regulációban éppúgy szerepelhet a negatív emócióktól (szorongás, depresszív érzések) alóli megszabadulás vágya, mint a pozitív érzelmek (öröm, jó hangulat) elérése [8]. A motivációk keveredése felerősíti a szerfogyasztás esélyét és a többszörös szerfogyasztás valószínűségét, vagy akár a problémaviselkedés irányába történő elmozdulást. A vizsgálatok megerősítik, hogy a dohányzás és az alkoholfogyasztás együttes előfordulása éppen a közös háttértényezők miatt gyakori [9]. A kockázati magatartásformák halmozódása pedig különösen nagy egészséggrizikót jelent a későbbiekben, ezért is fontos megismerni a háttértényezők között a lehetséges motivációs struktúrát.

A motivációs tényezők között a társas hatások első helyen szerepelnek [5], főként a fiatal populációban; a társas összefüggéseken a közös szerfogyasztásban való részvétel szinte általános igény, sokan úgy gondolják, ha kimaradnak ebből, veszítenek a népszerűségről, vagy nem fogják olyan jól érezni magukat, mint a többiek. A szerfogyasztásnak, különösen az alkoholnak társas normatív szerepe van, ma már szinte nemtől függetlenül [10, 11]. Egy összefoglaló tanulmány megállapította, hogy a legtöbb fiatal a társas motivációk következtében fogyaszt alkoholt, ennél kisebb szerepe van az énmegerősítésnek, és még kevesebb az érzelmi regulációnak [12]. Nem mindegy azonban, hogy az alkoholfogyasztás milyen formájáról van szó: a mértéktelen alkoholfogyasztás valóban az ún. szociális iváshoz kapcsolódik, azonban a mértéktelen italozásban már az énmegerősítésnek is jelentős szerepe van, az ún. alkohollal kapcsolatos problémák, valamint a problémás alkoholfogyasztás pedig az érzelmi regulációval (coping) hozható összefüggésbe. Ezt az eredményt nemzetközi [13] és hazai [14] kutatások is megerősítik. Ennek hátterében az áll,

hogy bár alapvetően a kortársaktól, a csoportnyomástól függ, hogy a fiatalok mennyit és mikor isznak, a részegségig menő alkoholfogyasztást már belsőleg vezérelt indokok befolyásolják [15], tehát nagyobb a valószínűsége a mértéktelen alkoholfogyasztásnak, ha valami pszichikai probléma, mentális zavar, szorongás, önbizalomhiány stb. áll fenn.

A serdülőkori dohányzásban szintén jelentősek a társas hatások, ezért nem véletlen, hogy a társas motivációk előkelő helyen szerepelnek a motivációs struktúrában [16]. Nagyobb valószínűséggel dohányzik egy serdülő, ha a barátai is dohányoznak, illetve még inkább, ha a legjobb barátja dohányzik [17]. A dohányzó barátok elsősorban a dohányzás fenntartásában játszanak szerepet [18]. A közös tevékenységben való osztozás része a csoportszocializációnak, ez mindkét szerfogyasztási típusra jellemző; a dohányzásra viszont erőteljesebben hat az ún. barátszelekció, azaz a barátok kiválasztása gyakran a dohányzó státus szerint történik [19]. A dohányzásnak (nikotinnak) jelentős stresszoldó, azaz ön-gyógyító hatása is van, amit felnőttek [20] és serdülők [21] körében is igazoltak. A dohányzás fenntartásában, illetve a leszokásban megjelenhet az unaloműzés is [22], ennek szerepét a férfiak, fiúk esetében még erőteljesebbnek találták [23]. Összességében itt is igaz az, ami az alkoholnál: lehet, hogy sokan a kortársak hatására kezdenek el dohányozni, de a szokás fenntartásban az érzelmi regulációnak és egyéb tényezőknek (pl. unaloműzés, énmegerősítés) is hatása lehet, főként a dependencia kialakulása után [24]. Egy korábbi hazai vizsgálat a kétféle szerfogyasztás motivációs struktúráját összehasonlítva arra a megállapításra jutott, hogy míg az alkoholfogyasztást kizárólag a társas motivációk befolyásolják, a dohányzással kapcsolatban többféle motiváció is igazolható, így a társas mellett az unaloműzés, valamint (főként a lányok esetében) az énmegerősítés és az érzelmi reguláció (coping) is [25]. A társas motiváció tehát nemtől és szertípustól függetlenül „univerzális” motivációs prediktornak tekinthető, ezzel szemben az érzelmi reguláció és énmegerősítés inkább a lányokra jellemző.

Jelen tanulmány célja a középiskolás fiatalok dohányzással és alkoholfogyasztással kapcsolatos motivációinak vizsgálata volt. Megnéztük, van-e nemek, illetve szerfogyasztási státus szerinti eltérés a motivációs struktúrában. Végül arra voltunk kíváncsiak, hogy melyek a dohányzás és alkoholfogyasztás, valamint a közös szerfogyasztás legfontosabb motivációs prediktorai.

Módszer

A vizsgálatban négy debreceni középiskola, az intézményeken belül véletlenszerűen kiválasztott 22 osztály vett részt. A mintába így 501 középiskolai tanuló került be. A tanulók 14 és 22 év közöttiek (szerepeltek a mintában 13. évfolyamosok is), átlagéletkoruk 16,37 év. Mindössze 6 tanuló volt 19 év fölötti, ők jellemzően végzősök voltak.

A kérdőívet először az intézmény vezetőjével, majd az egyes osztályfőnökökkel engedélyeztettük. A kitöltés önkéntes módszerrel történt, az osztályfőnöki órák első felében. A kitöltés előtt a diákokat röviden tájékoztattuk a kérdőívről, annak céljáról és a kitöltés módjáról. A kérdőívek kitöltése átlagosan 20–30 percet vett igénybe. A lekérdezést a 2012/13-as tanév második félévé folyamán végeztük el.

A mintában megtalálhatók mindhárom fő képzési típusú (szakiskolai, szakközépiskolai és gimnáziumi), valamint két tannyelvű, 5 éves képzésben tanuló osztályok is. A mintába került diákok 5,6%-a szakiskolai, 44,9%-a szakközépiskolai, 49,5%-a gimnáziumi és 3,2%-a két tannyelvű, 5 évfolyamos képzésben tanul. A lekérdezett osztályok 9–13. évfolyam közöttiek, minden évfolyamból található legalább egy osztály a mintában. A 9. évfolyamos diákok aránya 28,5%, a 10. évfolyamosoké 21,6%, a 11. évfolyamosoké 38,9% és a 12. évfolyamosoké pedig 8,4%. A két tannyelvű képzésben tanuló végzősök, tehát 13. évfolyamosok aránya 2,6%. A nemek megoszlása szerint a diákok 33,9%-a fiú és 65,9%-a lány.

Az önkéntes kérdőív kiterjedt a szociodemográfiai adatokon túl a fiatalok életmódjára, társas attitűdjére, a szerfogyasztási szokásaikra, valamint a szerrel kapcsolatos motivációkra. A dohányzás és az alkoholfogyasztás prevalenciája a kurrens szerfogyasztásra vonatkozott („Szoktál-e dohányozni?”, „Szoktál-e alkoholt fogyasztani?”). A válaszokat a gyakoriságtól és mennyiségtől függetlenül dichotóm változatban (igen/nem) vontuk be az elemzésnek ebbe a szakaszába.

A motivációs attitűdök mérésére az ún. *Substance Use Coping Inventory* [6, 7] módszer korábban adaptált magyar változatát alkalmaztuk [4, 25]. A módszer négy alskálát tartalmaz mindkét szerfogyasztás vonatkozásában, amelyek a következők voltak: társas motivációk (4 item, pl. „A dohányzás/alkoholfogyasztás élvezetesebbé teszi a társas összejöveleket”), énmegegerősítés (4 item, pl. „A dohányzás/alkoholfogyasztás növeli az önbizalmat”), unaloműzés (2 item, pl. „Az ember általában akkor gyűjt rá/iszik alkoholt, ha nincs más dolga”) és coping/érzelmi reguláció (5 item, pl. „A dohányzás megnyugtat, amikor az ember ideges”). A válaszlehetőségek négyfokozatúak voltak, és az „egyáltalán nem igaz” (1) választól a „teljes mértékben igaz” (4) válaszig terjedtek. A dohányzási alskálák megbízhatósági (Cronbach-alfa) mutatói a jelen mintával: 0,87 (társas motivációk), 0,88 (énmegegerősítés), 0,67 (unaloműzés), 0,90 (coping/érzelmi reguláció). Az alkoholfogyasztás esetében: 0,83 (társas motivációk), 0,78 (énmegegerősítés), 0,57 (unaloműzés), 0,88 (coping/érzelmi reguláció).

Az adatok statisztikai elemzéséhez SPSS 15.0 szoftvert használtunk. A szignifikanciát a p-érték alapján, 5%-os szignifikanciaszintet alkalmazva értékeltük. A leíró statisztikai elemzésnél a szignifikancia kiszámításához kétmintás t-próbát, illetve χ^2 -próbát alkalmaztunk. A központi statisztikai elemzést a logisztikus regresszióanalízis

jelentette, amelynek segítségével értékeltük a motivációs elemek (mint független változók) és a szerfogyasztási (dohányzó/alkoholt fogyasztó) státusz (mint függő változók) közötti összefüggéseket. A többváltozós logisztikus regresszió során a négy-négy motivációs elem együttesen került be az elemzésbe, amelynek során ún. esélyhányadosok kiszámítására került sor. Amennyiben az esélyhányados (OR, odds ratio) értéke >1 , akkor kockázatonövelő kapcsolat igazolható. A szignifikancia megállapításához 95%-os konfidenciaintervallumot (95% CI) és p-értéket is számítottunk. Az előbbi esetben a statisztikai szignifikancia feltétele az volt, hogy az érték ne tartalmazza az 1,00-et.

Eredmények

Az 1. táblázatban láthatjuk a mintabeli fiúk és lányok szerfogyasztási prevalenciaértékeit. A dohányzás tekintetében egyáltalán nem figyelhető meg különbség: mindkét esetben 33,7%-uk válaszolta azt, hogy szokott dohányozni. Az alkoholfogyasztás prevalenciája viszont a fiúk körében nagyobbak bizonyult (78,2%, szemben a lányok értékével, 64,3%; $p<0,01$).

A 2. táblázat a motivációs skálák átlag- és szórásértékeit mutatja nemenkénti bontásban. A dohányzással kapcsolatban egyedül az unaloműzés jelent meg magasabb pontértékkel a fiúk körében ($p<0,05$). Az alkoholfogyasztással összefüggésben azonban az érzelmi

1. táblázat | Szerfogyasztó státusz a mintában

Dohányzó státusz	Fiúk	Lányok
Dohányzik	56 (33,7%)	109 (33,7%)
Nem dohányzik	110 (66,3%)	214 (66,3%)
χ^2 -próba: N.S.		
Alkoholfogyasztó státusz	Fiúk	Lányok
Alkoholt fogyaszt	129 (78,2%)	207 (64,3%)
Nem fogyaszt	36 (21,8%)	115 (35,7%)
χ^2 -próba: $p<0,01$		

2. táblázat | A motivációs struktúra eltérései a mintában nemenként

Motivációk	Fiúk, átlag (szórás)	Lányok, átlag (szórás)
<i>Dohányzás</i>		
– Társas	7,38 (4,18)	6,85 (3,89)
– Énmegegerősítés	6,65 (3,77)	6,31 (3,75)
– Unaloműzés*	4,53 (2,52)	3,92 (2,20)
– Coping/érzelmi reguláció	9,18 (4,97)	9,11 (5,09)
<i>Alkoholfogyasztás</i>		
– Társas***	12,10 (4,58)	10,30 (4,27)
– Énmegegerősítés**	10,93 (4,42)	9,45 (4,17)
– Unaloműzés*	3,63 (1,99)	3,05 (1,64)
– Coping/érzelmi reguláció	10,05 (5,05)	9,25 (4,97)

* $p<0,05$; ** $p<0,01$; *** $p<0,001$; kétmintás t-próba

reguláció (coping) kivételével valamennyi motivációs elem a fiúkra volt jellemzőbb.

A 3. táblázat szintén a motivációs skálák leíró statisztikáját foglalja magában, azonban szerfogyasztó státusz szerint. Itt már valamennyi motivációs elemre szignifikánsan magasabb pontérték igazolható azok körében, akik dohányoznak, illetve alkoholt fogyasztanak. A szerfogyasztókra tehát a társas hatás mellett az énmege erősítés, az unaloműzés és az érzelmi reguláció is jellemzőbb, mint az absztinensekre.

A 4. táblázat a logisztikus regresszióelemzés eredményeit mutatja be. Az alkoholfogyasztás esetében egyedül csak a társas motiváció járt nagyobb szerfogyasztási esélyhányadossal (OR = 1,40; $p < 0,001$). A dohányzással kapcsolatban azonban a társas motivációt kivéve valamennyi (énmege erősítés, unaloműzés, érzelmi reguláció) szignifikáns prediktornak bizonyult.

Az 5. táblázat nemenkénti bontásban tartalmazza az esélyhányadosokat. Az alkoholfogyasztással kapcsolatban szintén csak a társas motiváció bizonyult prediktornak (OR = 1,47; $p < 0,01$ a lányok esetében; OR = 1,21; $p < 0,05$ a fiúk esetében). A dohányzással kapcsolatban a lányoknál a társas motiváció (OR = 1,16; $p < 0,01$) mel-

lett az érzelmi reguláció (OR = 1,17; $p < 0,001$) is szignifikáns lett. A fiúk esetében szintén az érzelmi reguláció (OR = 1,18; $p < 0,01$) prediktor jellege igazolódott be, emellett az unaloműzés (OR = 1,30; $p < 0,01$) is jelentős lett.

Végül, a 6. táblázatban látható, hogy az együttes alkohol- és cigarettafogyasztás motivációs prediktorai közül a társas motiváció a meghatározó (OR = 1,22; $p < 0,01$ a cigarettával, és OR = 1,28; $p < 0,01$ az alkohollal kapcsolatos motivációk esetében). Ezt a dohányzás-

3. táblázat | A motivációs struktúra eltérései a mintában szerfogyasztó státusz szerint

Motivációk	Nem szerfogyasztó, átlag (szórás)	Fogyasztó, átlag (szórás)
<i>Dohányzás</i>		
– Társas***	5,81 (3,11)	9,29 (4,44)
– Énmege erősítés***	5,41 (2,79)	8,30 (4,53)
– Unaloműzés***	3,51 (1,96)	5,24 (2,52)
– Coping/érzelmi reguláció***	7,37 (4,32)	12,39 (4,66)
<i>Alkoholfogyasztás</i>		
– Társas***	7,31 (3,55)	12,43 (3,90)
– Énmege erősítés***	7,33 (3,75)	11,05 (4,07)
– Unaloműzés**	2,88 (1,54)	3,41 (1,88)
– Coping/érzelmi reguláció***	7,18 (4,15)	10,52 (5,05)

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$; kétmintás t-próba

4. táblázat | A logisztikus regresszió eredményei a teljes mintában (OR, esélyhányadosok)

Független változók	Dohányzás, OR ^a (95%-os CI ^b)	Alkoholfogyasztás, OR ^a (95%-os CI ^b)
<i>Motivációk</i>		
– Társas	1,15 (1,05–1,25)**	1,40 (1,27–1,54)***
– Énmege erősítés	0,97 (0,89–1,07)	1,07 (0,97–1,17)
– Unaloműzés	1,14 (1,02–1,27)*	0,88 (0,73–1,06)
– Coping/érzelmi reguláció	1,17 (1,10–1,24)***	0,99 (0,92–1,07)
χ^2	129,62***	148,98***
df	4	4
Nagelkerke R ²	0,34	0,40

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

^aesélyhányados; ^bCI: konfidenciaintervallum

5. táblázat | A logisztikus regresszió eredményei nemenként (OR, esélyhányadosok)

Fiúk	Dohányzás, OR ^a (95%-os CI ^b)	Alkoholfogyasztás, OR ^a (95%-os CI ^b)
<i>Motivációk</i>		
– Társas	1,13 (0,98–1,32)	1,21 (1,03–1,43)*
– Énmege erősítés	0,98 (0,82–1,18)	1,21 (0,99–1,48)
– Unaloműzés	1,30 (1,08–1,58)**	0,84 (0,67–1,22)
– Coping/érzelmi reguláció	1,18 (1,06–1,31)**	0,99 (0,84–1,16)
χ^2	57,28***	109,08***
df	4	4
Nagelkerke R ²	0,44	0,33
<i>Lányok</i>		
<i>Motivációk</i>		
– Társas	1,16 (1,04–1,28)**	1,47 (1,31–1,66)***
– Énmege erősítés	0,96 (0,86–1,07)	1,03 (0,92–1,14)
– Unaloműzés	0,35 (0,93–1,22)	0,90 (0,72–1,12)
– Coping/érzelmi reguláció	1,17 (1,09–1,26)***	0,99 (0,90–1,09)
χ^2	315,31***	276,93***
df	4	4
Nagelkerke R ²	0,32	0,43

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

^aesélyhányados; ^bCI: konfidenciaintervallum

6. táblázat | A logisztikus regresszió eredményei a dohányzás és alkoholfogyasztás együttes előfordulása esetén (OR, esélyhányadosok)

Független változók	Dohányzás + alkoholfogyasztás együtt, OR ^a (95%-os CI ^b)
<i>Dohányzási motivációk</i>	
– Társas	1,22 (1,05–1,42)**
– Énmege erősítés	0,91 (0,77–1,08)
– Unaloműzés	1,14 (0,95–1,37)
– Coping/érzelmi reguláció	1,17 (1,05–1,30)**
<i>Alkoholfogyasztási motivációk</i>	
– Társas	1,28 (1,13–1,45)***
– Énmege erősítés	1,06 (0,93–1,21)
– Unaloműzés	0,84 (0,66–1,08)
– Coping/érzelmi reguláció	0,92 (0,82–1,03)
χ^2	201,67***
df	4
Nagelkerke R ²	0,57

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

^aesélyhányados; ^bCI: konfidenciaintervallum

hoz kapcsolódó motivációk esetében az érzelmi reguláció (OR = 1,17; $p < 0,01$) egészíti ki.

Megbeszélés

A középiskolások dohányzása és alkoholfogyasztása azért érdemel kitüntetett figyelmet, mert ebben a korban leggyakoribb a szerek kipróbálása, és azok egy jelentős része, akik már nem csak alkalmanként kezdenek élni a szerekkel, felnőttkorukra is rendszeres fogyasztóvá és függővé válnak, és számolniuk kell az egészségügyi következményekkel is [1, 2, 3]. Kutatásunk középpontjában ezért a szerfogyasztás leggyakoribb motivációi álltak, hiszen, ha ismerjük a motivációkat, könnyebben be tudunk avatkozni még a primer és szekunder prevenció szintjén.

Elemzésünk alapján arra következtethetünk, hogy a társas motiváció a legerősebb „univerzális” motivációs faktor, nemtől és szertípustól függetlenül növeli a dohányzás és alkoholfogyasztás valószínűségét, hasonlóan egy korábbi vizsgálathoz [25]. A társas befolyás jelentőségére mind a nemzetközi [5, 10, 11], mind pedig a hazai [14, 15, 20, 25] kutatások felhívják a figyelmet. A kortársak, különösen a barátok, és ezen belül is a legjobb barát szerepe nagyon meghatározó, hiszen a szerfogyasztás közös tevékenység, amelynek csoportnormaerősítő hatása van [17, 19]. Az alkoholfogyasztásnak nem is volt más szignifikáns motivációs prediktora, ami azt jelzi, hogy különösen fontos a társas helyzetben történő alkoholfogyasztás ebben a korban, azaz a szociális normatív jelleg erőteljesebben mutatkozik meg minden más motivációnál. A fiatalok gyakran úgy érzik, nem akarnak kimaradni a közös tevékenységből, a csoportnyomás tehát ilyen esetekben igen nagy, ami az alkoholfogyasztás esélyét növeli. Korábbi kutatások a problémás alkoholfogyasztásnál már egyéb motivációkat is igazoltak, így az énmegerősítés vagy a coping szerepét [13, 14, 15], azonban jelen kutatásban ezt a jelenséget nem vizsgáltuk.

A dohányzásnál is megmutatkozott a társas motiváció prediktor jellege, azonban ez főként a lányokra jellemző. Ők tehát nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a közös tevékenységnek, illetve a dohányzás társas normatív szerepének. Korábbi kutatás azt is igazolta, hogy a dohányzás az ún. barátszelekcióra is hatással van, azaz például a dohányzó fiatal hajlamos barátait is a dohányzó státus szerint kiválasztani, és inkább olyanokkal barátkozni, akik maguk is dohányoznak [19]. A cigaretta esetében azonban nemcsak a társas hatások szerepe igazolható, hanem az unaloműzés és az érzelmi reguláció (coping) jelentősége is. Ezt korábbi vizsgálatok is megerősítik [20, 21, 22, 23, 24]. Eltérően az alkoholtól, ahol csak a problémás alkoholfogyasztásnál figyelhető meg ezek hatása, a cigaretta esetében már ennél a változónál is megjelentek ezek a motivációk, a szerfogyasztás gyakoriságától és mennyiségétől függetlenül. Mindez a nikotin öngyógyító hatását támasztja alá [20, 21], amelyre rendszeres dohányzás esetén a serdülők maguktól is

rájönnek, még akkor is, ha eredetileg inkább a társas motivációk hatására kezdtek el dohányozni.

A dohányzás és az alkoholfogyasztás együttes előfordulása esetén szintén a társas motivációk szerepe volt a döntő, amit az érzelmi reguláció (coping) egészít ki. A tényleges csapdahelyzetet valójában az jelenti, hogy a fiatalok társas környezetben a kortársak hatására, a megosztott öröm kedvéért kezdenek el cigarettázni és alkoholt fogyasztani (igen gyakran a kettőt együtt), azonban miután megtapasztalják a szerek kémiai „kedvező” (pl. a nikotin stresszoldó vagy az alkohol gátlásokat csökkentő) hatásait, könnyen elmozdulnak a rendszeres fogyasztás irányába, aminek eredményeként függőség alakulhat ki. A kulcs tehát az lehet, hogy a fiatalokat meg kell tanítani, hogy társas helyzetben hogyan viselkedjenek asszertív módon, elkerülve a csoportnyomást [26], mielőtt még az énmegerősítés és a coping céljából kezdik el fogyasztani a szereket. Ezért a prevenciók stratégiáknak az információnyújtás mellett ki kell terjedniük a készségfejlesztésre, elsősorban a szociális készségek fejlesztésére [27]. Kutatásunk korlátait (keresztmetszeti vizsgálat, a szerfogyasztás önbevalláson alapuló mérése) figyelembe véve elmondhatjuk, hogy további vizsgálatok szükségesek ahhoz, hogy a szerfogyasztás egyes mutatóinak (gyakoriság, mennyiség, függőség mértéke) függvényében is elemezzük a motivációs struktúra eltéréseit. Jelen tanulmány elsősorban a társas motivációk kiemelt jelentőségére hívja fel a figyelmet a középiskolás korosztályban, aminek a prevenciók programokban mindenképpen hangsúlyt kell kapnia.

Irodalom

- [1] Boden-Albala, B., Sacco, R. L.: Lifestyle factors and stroke risk: Exercise, alcohol, diet, obesity, smoking, drug use, and stress. *Curr. Atheroscler. Rep.*, 2000, 2, 160–166.
- [2] Dratva, J., Probst-Hensch, N., Schmidt-Trucksäss, A., et al.: Atherogenesis in youth – early consequence of adolescent smoking. *Atherosclerosis*, 2013, 230, 304–309.
- [3] Gilvarry, E.: Substance abuse in young people. *J. Child Psychol. Psychiatry*, 2000, 41, 55–80.
- [4] Piko, B., Wills, T. A., Walker, C.: Motives for smoking and drinking: Country and gender differences in samples of Hungarian and US high school students. *Addict. Behav.*, 2007, 32, 2087–2098.
- [5] Simons, J., Correia, C. J., Carey, K. B.: A comparison of motives for marijuana and alcohol use among experienced users. *Addict. Behav.*, 2000, 25, 153–160.
- [6] Wills, T. A., Sandy, J. M., Shinar, O.: Cloninger's constructs related to substance use level and problems in late adolescence: A mediational model based on self-control and coping motives. *Exp. Clin. Psychopharmacol.*, 1999, 7, 122–134.
- [7] Wills, T. A., Cleary, S. D.: Stress – coping model for alcohol – tobacco interactions in adolescence. In: Fertig, J. B., Allen, J. P. (eds.): *Alcohol and tobacco: from basic science to clinical practice*. National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism, Bethesda, 1995, 107–128.
- [8] Cooper, M. L.: Motivations for alcohol use among adolescents: Development and validation of a four-factor model. *Psychol. Assessm.*, 1994, 6, 117–128.

- [9] Johnson, P. B., Boles, S. M., Vaighan, R., et al.: The co-occurrence of smoking and drinking in adolescence. *Addict. Behav.*, 2000, 25, 779–783.
- [10] Wild, T. C.: Personal drinking and sociocultural drinking norms: A representative population study. *J. Stud. Alcohol*, 2002, 63, 469–475.
- [11] Bradizza, C. M., Reifman, A., Barnes, G. M.: Social and coping reasons for drinking: Predicting alcohol misuse in adolescents. *J. Stud. Alcohol*, 1999, 60, 491–499.
- [12] Kuntsche, E., Knibbe, R., Gmel, G., et al.: Why do young people drink? A review of drinking motives. *Clin. Psychol. Rev.*, 2005, 25, 841–861.
- [13] Lyvers, M., Hasking, P., Hani, R., et al.: Drinking motives, drinking restraint and drinking behaviour among young adults. *Addict. Behav.*, 2010, 35, 116–122.
- [14] Németh, Z., Kuntsche, E., Urbán, R., et al.: Why do festival goers drink? Assessment of drinking motives using the DMQ-R SF in a recreational setting. *Drug Alcohol Rev.*, 2011, 30, 40–46.
- [15] Németh, Z., Urbán, R., Farkas, J., et al.: Hungarian adaptation of the long and the short form of the drinking motives questionnaire (DMQ-R). [Az Alkoholfogyasztás Motivációi módosított kérdőív hosszú és rövid változatának hazai alkalmazása.] *Magy. Pszichol. Szemle*, 2012, 67, 673–694. [Hungarian]
- [16] Berg, C. J., An, L. C., Thomas, J. L., et al.: Smoking patterns, attitudes and motives: unique characteristics among 2-year versus 4-year college students. *Health Educ. Res.*, 2011, 26, 614–623.
- [17] Fujimoto, K., Valente, T. W.: Decomposing the components of friendship and friend's influence on adolescent drinking and smoking. *J. Adolesc. Health*, 2012, 51, 136–143.
- [18] Baade, P. D., Stanton, W. R.: Determinants of stages of smoking uptake among secondary school students. *Addict. Behav.*, 2006, 31, 143–148.
- [19] Kiuru, N., Burk, W. J., Laursen, B., et al.: Pressure to drink but not to smoke: Disentangling selection and socialization in adolescent peer networks and peer groups. *J. Adolesc.*, 2010, 33, 801–812.
- [20] Urbán, R., Marián, B.: Socioeconomic predictors and the impact of stress on smoking in a representative Hungarian sample. [A dohányzás szocioökonómiai prediktorainak és a stressz hatásának vizsgálata magyar reprezentatív mintában.] *Addiktologia*, 2003, 2, 164–177. [Hungarian]
- [21] Koval, J. J., Pederson, L. L.: Stress-coping and other psychosocial risk factors: a model for smoking in grade 6 students. *Addict. Behav.*, 1999, 24, 207–218.
- [22] McEwen, A., West, R., McRobbie, H.: Motives for smoking and their correlates in clients attending stop smoking treatment services. *Nicotine Tob. Res.*, 2008, 10, 843–850.
- [23] Urbán, R.: Motives and expectations related to smoking: Consequences of Smoking Questionnaire. In: Urbán, K. (ed.): *Health psychology of smoking. [A dohányzás motivációi és a dohányzással kapcsolatos elvárások: A Dohányzás Következményei kérdőív. In: Urbán, R. (szerk.): A dohányzás egészségpszichológiája.]* OAI, Budapest, 2005. [Hungarian]
- [24] Heinz, A. J., Kassel, J. D., Berbaum, M., et al.: Adolescents' expectancies for smoking to regulate affect predict smoking behavior and nicotine dependence over time. *Drug Alcohol Depend.*, 2010, 111, 128–135.
- [25] Píró, B.: Boredom or coping with stress? Study on motives related to smoking and alcohol consumption in adolescents. [Unalom vagy stresszoldás? Serdülők dohányzással és alkoholfogyasztással kapcsolatos motivációinak vizsgálata.] *Addiktologia*, 2004, 3, 191–202. [Hungarian]
- [26] Ungar, M. T.: The myth of peer pressure. *Adolescence*, 2000, 35, 167–180.
- [27] Píró, B.: Some psychological characteristics influencing group functioning in modern societies. [A csoportműködést befolyásoló néhány pszichológiai jellemző a modern kultúrában.] *Pszichoterápia*, 2005, 14, 493–500. [Hungarian]

(Pikó Bettina dr.,
Szeged, Szentháromság u. 5., 6722
e-mail: pikobettina@yahoo.com)

FIZESSEN ELŐ AZ ORVOSI HETILAPRA 2014-BEN IS!

Szeretne hozzájutni a legújabb orvosi ismeretekhez?
Szeretne hiteles forrásból tájékozódni?
Elvárja, hogy értéket kapjon a pénzéért?

Fizessen elő az Orvosi Hetilap 2014-es évfolyamára!

Éves előfizetési díjak:

- nyomtatott + online előfizetés: 24 700 Ft/év
- csak online hozzáférés: 15 560 Ft/év

Előfizetési szándékát a journals@akkr.hu e-mail címen,
az (1) 464 8200 telefonszámon vagy a www.orvosihetilap.com
honlapon jelezheti.

HA MÁR ELŐFIZETŐNK, NE FELEDJE EL MEGHOSSZABBÍTANI ELŐFIZETÉSÉT!